

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl tarptautinės prekybos ir klimato kaitos

(2011/C 21/03)

Pranešėja **Evelyne PICHENOT**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis savo Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2009 m. vasario 26 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

Tarptautinės prekybos ir klimato kaitos.

Išorės santykių skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2010 m. gegužės 11 d. priėmė savo nuomonę.

463-iojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2010 m. gegužės 26–27 d. (gegužės 26 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 154 nariams balsavus už, 4 prieš ir 7 susilaikius.

1. Rekomendacijos

1.1 Į strategiją „Europa 2020“ įtraukta naujoji prekybos politika turėtų padėti išvengti protekcionizmo sprendžiant aplinkos problemas. Ši politika turėtų būti naudinga novatoriškai ir aplinkai žalos nedarančiai rinkai ir skatinti kurti socialinę gerovę. Norą įgyvendinti šį plataus užmojo siekį ES gali parodyti savo pavyzdžiu, t. y. ekonomikos augimą orientuoti į mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių modelių ir taip išlaikyti pirmąją poziciją kovoje su klimato atšilimu. Dėl ekonomikos augimo, transporto ir technologijų plitimo tarptautinė prekyba tampa vienu svarbiausių klausimų, aptariamų diskusijose dėl klimato kaitos ir perėjimo prie ekologiškos ekonomikos.

1.2 EESRK labai norėtų, kad galutinai pasibaigus PPO Dohos derybų raundui iš esmės sumažėtų tarifinės ir netarifinės kliūtys ir taip būtų sudarytos palankesnės sąlygos ekologinių prekių ir paslaugų prekybai. Be to, Komitetas mano, kad ES turėtų išlikti pavyzdžiu, kaip sukurti palankias sąlygas perduoti ekologiškas technologijas sudarant dvišalius ir regioninius prekybos susitarimus.

1.3 Būsimo prekybos strategijos klausimu EESRK rekomenduoja plačiau ištirti su klimato kaita siejamus aplinkos ir socialinius aspektus, įskaitant vandens išteklių valdymą. Jis taip pat ragina Europos ir trečiųjų šalių pilietinę visuomenę dalyvauti poveikio vertinimuose, atliekamuose prieš prasidedant dvišalėms ir regioninėms prekybos deryboms, ypač svarstant tvaraus vystymosi klausimui skirtą skyrių.

1.4 EESRK pritaria transporto srityje priimtiems pasauliniams tikslams, nustatytiems Jungtinių Tautų bendrąja klimato kaitos konvencija: oro transporto išmetamų teršalų kiekį sumažinti 10 proc., o jūrų transporto – 20 proc. Sprendimas bendromis pastangomis mažinti išmetamų teršalų kiekį apims ir transporto sektorių, kadangi aviacijos sektorius nuo 2012 m. bus palaipsniui įtrauktas į ES prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemą. Europos iniciatyva nustatyti plataus užmojo energijos vartojimo efektyvumo tikslus jūrų transporto srityje prisidėtų prie šio bendro siekio įgyvendinimo.

1.5 Kadangi dėl 2009 m. gruodžio mėn. Kopenhagoje priimto susitarimo dėl klimato kaitos ir tolesnių su juo susijusių veiksmų kyla daug abejonių, Klimato ir energetikos priemonių pakete numatyta taikant bendro sprendimo procedūrą su EP 2010 m. birželio mėn. priimti ataskaitą, kurioje būtų pateikta atitinkamų pasiūlymų dėl sektorių, kuriems kyla anglies dioksido „nutekėjimo“ rizika dėl patiriamos tarptautinės konkurencijos ir (arba) papildomų sąnaudų dėl ES nustatytos CO₂ kainos. Nors CO₂ „nutekėjimo“ rizikos problema iki šiol nebuvo akivaizdi, nuo 2013 m. ją gali tekti spręsti. Ši rizika turėtų dar labiau didėti, kadangi ES palaipsniui didina aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų apimtį, o daugiausia teršalų išmetančios ne ES šalys delsia sukurti prekybos apyvartiniais taršos leidimais prekybos rinką arba nustatyti vidaus mokesčių.

1.6 Artimiausiu laiku CO₂ „nutekėjimo“ rizikos ribojimas turės tapti prioritetiniu aspektu nemokamai skiriant apyvartinius taršos leidimus, kurių kiekį lems daugiašalių klimato kaitos susitarimų pažanga ir rezultatai. Nemokamų apyvartinių taršos leidimų skyrimo sistema yra orientuota į pažeidžiamus sektorius, sukurta remiantis geriausiais pasiekimais ir atsižvelgiant į dvigubą – prekybos atvėrimo ir papildomų su išmetamu anglies dioksidu susijusių sąnaudų – kriterijų, tačiau tai turėtų būti pereinamojo laikotarpio priemonė, grindžiama patirtimi, atitinkanti tarptautinės prekybos taisykles ir deranti su mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančios ekonomikos modeliu.

1.7 PPO nepritaris pasienio koregavimo mechanizmui, kol ES teiks pirmenybę nemokamų apyvartinių taršos leidimų išdavimui; ES prekybos šiais leidimais sistema gali būti prilyginta mokesčiui (taigi ir būti koreguojamam pasienyje) tik tuo atveju, jei visi taršos leidimai bus parduodami aukcione. Tiksliausia būtų šiuos koregavimo mechanizmus taikyti pereinamuoju laikotarpiu ribotam skaičiui tarifų eilučių, pasitvirtinus CO₂ „nutekėjimo“ rizikai, kai jau bus išnaudota galimybė gauti nemokamų apyvartinių taršos leidimų. PPO ginčų sprendimų taryba turėtų pritarti tik labai tikslingam ir pagrįstam koregavimui, kurio tikslas būtų neleisti vidutinei temperatūrai pakilti daugiau nei 2 °C. Šis tikslas, ko gero, yra pagrindinis Kopenhagos susitikimo pasiekimas.

1.8 Pasaulinės apyvartinių taršos leidimų prekybos rinka kuriama lėtai ir vangiai, taigi, ES valstybės narės dar keletą metų bus vienos iš nedaugelio šalių, nustatančių CO₂ kainą. Kadangi ateityje kelete Europos sektorių, kurie dalyvauja prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje, iškils CO₂ „nutekėjimo“ rizika, EESRK taip pat rekomenduoja gerokai padidinti ilgalaikes investicijas, skirtas plėtoti mažai CO₂ į aplinką išskiriančią ekonomiką, sukurti aiškų ir pastovų pagrindą, kuris skatintų inovacijas, mokslinius tyrimus ir ekologiškus technologijų, kurios vis dar nepatenka į rinką, vystymą.

1.9 Norėdama vystyti ekologiską ekonomiką ir toliau pirmiauti šioje srityje, Europa savo interesų labui ir sprendama klimato kaitos problemas turėtų atkakliai siekti plataus užmojo tikslo: laipsniškai mažinti išmetamų teršalų kiekį, kad iki 2050 m. pavyktų jį sumažinti 80 proc. nustačius tarpinį tikslą, pavyzdžiui, 2020–2030 m. išmetamų teršalų kiekį sumažinti nuo 25 proc. iki 40 proc. Komitetas siūlo rengiantis pereinamiems 2020 m. ir 2050 m. etapams atlikti poveikio aplinkai, užimtumui ir vystymuisi vertinimą.

1.10 Kovai su klimato kaita būtini ryžtingi bendri visuomenės veiksmai nacionaliniu ir Europos lygmeniu. Esant rinkos spaudimui (Prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistema), valdžios institucijos turi nedelsiant taikyti konkrečias finansines ir mokesčines paskatas ir didinti investicijas į mokslinius tyrimus ir technologijų ir ekologinių paslaugų plėtrą. Vietos ir regionų valdžios institucijos galėtų prisidėti prie ekologiškus technologijų plėtros organizuodamos viešųjų pirkimų konkursus.

1.11 Vartotojai, kaip ir CO₂ išmetantys gamintojai, taip pat turi atlikti tam tikrą vaidmenį mažinant išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, tiesiogiai susijusį su prekyba. Komitetas ragina sukurti darnią ir pastovią metodologiją su produktais susijusiam anglies dioksido kiekiui apskaičiuoti visais jų gamybos proceso etapais nuo sumanymo iki platinimo rinkoje. Šiuo tikslu Komitetas siūlo geriau ištirti gyvavimo ciklą ir aktyviau vykdyti tyrimus sudėtingais metodologiniais klausimais, visų pirma dėl anglies dioksido kiekio apskaičiavimo metodologijos. Nors anglies dioksido normų nustatymo ir jo kiekio nurodymo etiketėje klausimas ir toliau turi būti decentralizuotai sprendžiamas atskiruose ES sektoriuose, labai svarbu sukurti bendrą anglies dioksido kiekio apskaičiavimo ir nustatymo sistemą; už šios sistemos sukūrimą turi būti atsakinga Komisija arba atitinkama agentūra.

1.12 EESRK rekomenduoja iš anksto paaiškinti būsimą PPO ginčų sprendimų tarybos praktiką, t. y. kaip gamybos priemonės ir metodai gali tapti priežastimi riboti prekybą taikant išimtį aplinkosaugos sumetimais⁽¹⁾. Komitetas siūlo išplėsti PPO prekybos ir aplinkos komiteto įgaliojimus ir pavesti paaiškinti ginčą su JAV dėl krevečių importo teisinės pasekmės.

⁽¹⁾ Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT) XX straipsnis. Šiame straipsnyje numatoma galimybė netaikyti laisvosios prekybos taisyklių, jei priemonės yra pagrįstos aplinkos apsaugos požiūriu.

2. Globalizacija ir klimato kaita

2.1 Pastaraisiais dešimtmečiais neregėtai išaugo tarptautinė prekyba (2007 m. ji sudarė 21 proc. pasaulinio BVP, neskaičiuojant Europos vidaus prekybos), nepaisant 2009 m. dėl krizės patirto prekybos sumažėjimo 12 procentų. Dėl ekonomikos augimo, transporto ir technologijų plitimo tarptautinė prekyba tampa vienu svarbiausių klausimų, aptariamų diskusijose dėl klimato kaitos.

2.2 Šiuo metu nėra jokio išsamaus teorinio pagrindo, kuriuo remiantis būtų galima nustatyti arba detalai paaiškinti visas prekybos ir klimato kaitos sąsajas ir priežastinį ryšį⁽²⁾. Prekybos poveikio klimatui ir apskritai aplinkai vertinimas moksliniuose tyrimuose atliekamas atsižvelgiant į tris tarpusavyje susijusius kintamuosius. Masto poveikis: prekyba prisideda prie ekonominės veiklos augimo, taigi, jei technologijos nekinta, didėja išmetamų teršalų kiekis. Pasiskirstymo poveikis: gamybos geografinis pasiskirstymas pagal lyginamuosius pranašumus gali lemti išmetamų teršalų kiekio mažėjimą arba didėjimą, tai susiję su gamybos, kurią globalizacijos sąlygomis vykdo šalys, taršumo lygiu. Techninis poveikis: pilietinės visuomenės, palaimos įmonių ir valdžios institucijų, pastangomis diegiamos ekologiškesnės technologijos, kurios padeda mažinti išmetamų teršalų kiekį. Europos įmonės, dalyvaujančios prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje, prisidėjo ES įgyvendinant Kioto protokole numatytus tikslus mažinti išmetamų teršalų kiekį.

2.3 Bendras šių trijų prekybos aspektų poveikis yra neigiamas kalbant apie išmetamą CO₂ kiekį, kadangi prekybos mastai yra gerokai didesni, palyginti su šiuo metu diegiamų ekologiškus technologijų mastu. Atstumas, kurį reikia įveikti produktus gabenant nuo jų gamybos vietos iki galutinio suvartojimo vietos nėra vienintelis ir lemiamas aspektas, į kurį reikėtų atsižvelgti apskaičiuojant išmetamą anglies dioksido kiekį.

2.4 Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į tam tikras prekybos poveikio transportui⁽³⁾, taigi ir išmetamam dujų kiekiui, sąsajas su klimatu. Šiuo metu pasaulio mastu 95 proc. visos transporto sunaudojamos energijos gaunama iš naftos, taigi, šiek tiek mažiau nei 15 proc. visų išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio išmeta nacionalinio ir tarptautinio transporto sektorius.

2.5 Didžioji dalis tarptautinės prekybos yra vykdoma jūrų transportu (pagal svorį 90 proc.). Pagal vienam kilometrui ir vienai tonai tenkantį išmetamų CO₂ kiekį, ši transporto rūšis ir toliau išlieka viena mažiausiai aplinką teršiančių rūšių. Vis dėlto reikėtų atsižvelgti į augimo prognozes. Tarptautinės jūrų organizacijos skaičiavimais jūrų transporto išmetamas CO₂ kiekis iki 2050 m. gali patrigubėti, visų pirma dėl išaugusiančios Pietų šalių tarpusavio prekybos.

⁽²⁾ Prekyba ir klimato kaita, PPO ir Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programa, 2009 m. birželio mėn.

⁽³⁾ EESRK nuomonė 461/2010, dar nepaskelbta OL.

2.6 Galiausiai, reikėtų paminėti dar vieną rimtą klimato atšilimo pasekmę – vandens krizės grėsmę. Jei nebus imtasi prevencinių veiksmų, iki 2020 m. pusei pasaulio gyventojų gali pritrūkti vandens. Jau dabar 1,5 milijardo pasaulio gyventojų neturi prieigos prie geriamojo vandens ir neturi vandens valymo įrangos. Be to, kai kuriose vietovėse vandens pritrūks ir žemės ūkio sektoriuje, tai lems strateginį prekybos vaidmenį siekiant patenkinti šalių interesus energijos, apsirūpinimo maistu saugumo ir klimato srityse. Padėdama užtikrinti veiksmingą ribotų išteklių paskirstymą, tarptautinė prekyba tuo pačiu padėtų apriboti bendrą vandens išteklių poreikį.

3. Klimato poveikio švelninimo ir prisitaikymo prie jo technologijų sklaida. Galimas prekybos vaidmuo

3.1 Tarpyvriausybinė klimato kaitos komisija pateikė poveikio švelninimo ir prisitaikymo technologijų, galinčių padėti įveikti su klimato kaita susijusias problemas, sąrašą. Dalis šių technologijų jau minimos šiuo metu PPO vykstančiose derybose dėl ekologinių prekių ir paslaugų, pavyzdžiui, vėjo jėgainių ir hidroelektrinių turbinų, saulės energija šildomų vandens katilų, fotovoltinių elementų arba įrangos, reikalingos atsinaujinančių šaltinių energiją naudojančių įrenginių ir technologijų veikimui.

3.2 Dohos raundo derybos dėl ekologinių prekių ir paslaugų gali padėti sudaryti palankesnes prieigos prie aplinkai žalos nedarančių prekių ir technologijų sąlygas. Vis dėlto artimiausiu metu klimato kaitos srityje iš prekybos liberalizavimo galima tikėtis tik ribotos naudos. Didelei produktų grupei (pvz., energijai, gaunamai iš atsinaujinančių energijos šaltinių) sudaromos nedidelio arba vidutinio sunkumo tarifinės kliūtys (vidutiniškai 2 proc. išsivysčiusiose šalyse ir 6 proc. besivystančiose šalyse). Tačiau kliūtys investicijoms ir netarifinės kliūtys – techniniai ir pramonės standartai, administraciniai suvaržymai, reikalavimas paslaugų teikėjui oficialiai įregistruoti verslą importuojančioje šalyje, užsienio įmonių veiklos apribojimas – ir toliau labai stabdo ekologinių prekių ir paslaugų plitimą.

3.3 Kalbant apie būsimą prekybos strategiją, kurią Komisija planuoja 2020 metams, EESRK mano, kad šioje nuomonėje pateikiamos pastabos yra naudingos siekiant užsibrėžto tikslo nustatyti iniciatyvas, galinčias atverti prekybą tokiuose ateities sektoriuose kaip ekologiški produktai ir technologijos, pažangių technologijų prekės ir paslaugos, ir iniciatyvą dėl sričių, kuriose augimas yra didelis, tarptautinio standartizavimo. EESRK ypač rekomenduoja plačiau ištirti su klimato kaita (įskaitant vandens išteklių valdymą) siejamus aplinkos ir socialinius aspektus. Jis taip pat ragina Europos ir trečiųjų šalių pilietinę visuomenę dalyvauti poveikio vertinimuose, atliekamuose prieš prasidedant dvišalėms ir regioninėms prekybos deryboms, ypač svarstant tvaraus vystymosi klausimui skirtą skyrį.

3.4 Kalbant apie geriamąjį vandenį, tarptautinė prekyba gali būti naudinga technologijų perdavimo srityje (prekyba jūros vandens nudurkinimo įrenginiais, pakartotinio nuotekų naudojimo ir valymo technika ir kt.). EESRK rekomenduoja šį aspektą įtraukti į visas atskiras derybas dėl prekybos ekologinėmis prekėmis ir paslaugomis.

3.5 EESRK pritaria tam, kad transporto srityje priimti pasauliniai tikslai, nustatyti Jungtinių Tautų bendroje klimato kaitos konvencijoje: oro transporto išmetamų teršalų kiekį sumažinti 10 proc., o jūrų transporto – 20 proc. Sprendimas bendromis pastangomis mažinti išmetamų teršalų kiekį apims ir transporto sektorių, kadangi aviacijos sektorius nuo 2012 m. bus palaipsniui įtrauktas į ES prekybos apyvartinius taršos leidimus sistemą. Europos iniciatyva nustatyti plataus užmojo energijos vartojimo efektyvumo tikslus jūrų transporto srityje prisidėtų prie šio bendro siekio įgyvendinimo.

3.6 Viena dažniausių kliūčių ekologiškų technologijų ir su jomis susijusių paslaugų sklaidai – sustiprinta intelektinės nuosavybės teisių apsauga. Tyrimai parodė, kad nuo 1990 m. pabaigos labai padaugėjo intelektinės nuosavybės teisių, ypač patentų, turėtojų. Patentų turėtojai, žinoma, turi teisę riboti galimybę naudoti, taikyti ir vystyti technologijas, kurios gali būti naudingos sprendžiant klimato kaitos problemas, tačiau šie neseniai atlikti tyrimai rodo, kad kalbant apie ilgalaikes investicijas ir technologijų, kuriomis dar negalima naudotis, vystymą, vienas svarbiausių klausimų yra intelektinės nuosavybės teisės. Vis dėlto neatrodo, kad trumpuoju laikotarpiu intelektinės nuosavybės teisės gali tapti esmine kliūtimi ekologiškų technologijų sklaidai. Šių tinkamų parduoti technologijų patento dabartinė vidutinė kaina yra palyginti maža. Svarbesnis uždavinys – išspręsti problemas, susijusias su nepakankamu intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimu ir jų taikymu, kadangi tai yra vienas eksportą į kai kurias šalis stabdančių veiksnių.

3.7 Kovai su klimato kaita būtini ryžtingi bendri visuomenės veiksmai nacionaliniu ir Europos lygmeniu. Esant rinkos spaudimui (Prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistema), valdžios institucijos turi nedelsiant taikyti konkrečias finansines ir mokesčines paskatas ir didinti investicijas į mokslinius tyrimus ir technologijų ir ekologinių paslaugų, vis dar nepatenkančių į rinką, plėtrą. Vietos ir regionų valdžios institucijos galėtų prisidėti prie ekologiškų technologijų plėtros organizuojamos viešųjų pirkimų konkursus.

3.8 Kadangi egzistuoja prekybos atvėrimo ir augimo priežastinis ryšys, iškyla klausimas dėl įmonių ir importuojančių šalių vartotojų atsakomybės dėl išmetamų teršalų. Į Europą ir JAV importuojama pusė visos Kinijos eksportuojamos produkcijos. Taigi, pagrįstai kyla anglies dioksido kiekio apskaičiavimo, kurti būtų susijęs ne tik su pirminiais teršalų išmetimo šaltiniais ir priminiais gamybos grandinės sektoriais, bet apimtų visus gamybos grandinės etapus nuo produkto sumanymo iki jo platinimo, klausimas.

3.9 Komitetas mano, kad dėl globalizuotų sektorių geografinio išsibarstymo ir didelių judumo galimybių yra sunku patikimai ir tiksliai nustatyti anglies dioksido kiekį kiekviename produkte. Ši problema, kuri ko gero neišvengiama, kai vienu metu vykdoma labai įvairi veikla ir užduotys, trukdo kurti prekybos politiką, kuria siekiama informuoti vartotojus ir ugdyti didesnį jų sąmoningumą, kaip, pavyzdžiui, privačios ženklinimo, ekologinio ženklo ar sertifikavimo iniciatyvos. Asmenų elgsenos ir pasirinkimo pasikeitimas krizės laikotarpiu, rodo, kad tai skatintinos priemonės, tačiau Komitetas mano, kad jos negali pakeisti valdžios institucijų reguliavimo iniciatyvų, įskaitant CO₂ apmokestinimą pradedant pirminiais teršalų išmetimo šaltiniais.

EESRK siūlo geriau ištirti gyvavimo ciklą ir aktyviau vykdyti tyrimus sudėtingais metodologiniais klausimais, visų pirma dėl anglies dioksido kiekio apskaičiavimo metodologijos, taip pat dėl finansinių aspektų, susijusių su atskiru šios apskaitos sistemos pritaikymu visiems subjektams, dalyvaujantiems atitinkamo sektoriaus gamybos grandinėje.

3.10 Veiksminga aplinkos politika turi užtikrinti galimybę atskirti produktus pagal jų gamybos procesus ir metodus. Perėjimas prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančios ekonomikos bus įmanomas tik tuo atveju, jei bus galima atskirti produktus, gaminamus pagal metodus, kuriuos taikant išskiriama mažai šiltnamio efektą sukeliančių dujų. Taigi, vienos technologijos yra labiau skatintinos nei kitos. Jei vartotojas galės pasirinkti ekologiškai arba ne pagamintą produktą pagal specialią etiketę, tai pakeis konkurencinius santykius ir leis suprasti, koks yra skirtumas tarp dviejų skirtingai pagamintų produktų.

3.11 CO₂ kaina pasaulyje skiriasi, todėl produktų panašumo (viena svarbiausių PPO sąvokų) klausimas – vienas svarbiausių klausimų diskusijose dėl prekybos ir klimato kaitos. EESRK rekomenduoja iš anksto paaiškinti būsimą PPO ginčų sprendimų tarybos praktiką, t. y. kaip gamybos priemonės ir metodai gali tapti pagrindu riboti prekybą taikant išimtį aplinkosaugos sumetimais⁽⁴⁾. Komitetas taip pat siūlo išplėsti PPO prekybos ir aplinkos komiteto įgaliojimus ir pavesti paaiškinti ginčo su JAV dėl krevečių importo teisines pasekmes.

4. Konkurencingumo ir klimato kaitos sąsajos

4.1 Derybose prekybos ir klimato klausimais trukmės požiūriu siekiama skirtingų tikslų: pirmosiose apibrėžiama ilgalaikės trukmės politika ir priemonės, antrosiose – dėmesys sutelkiamas į greito poveikio veiksmus. Būtent šie skirtumai lemia prekybos ir klimato politikos sąsają sudėtingumą. Prekyboje kovos su klimato kaita priemonių poveikis gali būti juntamas labai greitai, tuo tarpu prekybos priemonių poveikis klimatui išryškėja tik per ilgą laiką.

4.2 Idealiame pasaulyje turėtų būti nustatyta vienoda CO₂ kaina, tai leistų pasaulio ekonomikai augti išmetant mažiau šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir skirtingose šalyse išvengti nevienodų konkurencijos sąlygų ir jos iškreipimo. Dabartinės diskusijos dėl klimato kaitos rodo, kad toks pasaulis nebus sukurtas rytoj. Dar ilgus metus nebus nustatyta vienoda pasaulinė CO₂ kaina: šiuo metu Europoje kaina svyruoja nuo 20 iki 30 EUR už toną (atsižvelgiant į iš anksto apskaičiuojamą vidutinį lygį), nors didžiojoje dalyje kitų pasaulio šalių ir regionų už išmetamą CO₂ nemokama nieko.

⁽⁴⁾ Žr. 16 išnašą.

4.3 EESRK pripažįsta, kad tokia netobulame pasaulyje su konkurencingumo praradimo ir anglies dioksido „nutekėjimo“ rizika visų pirma susidurs šalys, kurios pasiryžusios įvesti mokesčių už išmetamą CO₂ kiekį, t. y. Europa (šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetančios įmonės pasitraukia iš šalių ir regionų, kuriose mokesčiai už CO₂ yra didžiausias). Jau daugiau kaip dešimt metų tęsiasi diskusija dėl tarptautinių sektorių susitarimų rengimo ir įgyvendinimo. Nepasiektas bendras sutarimas, todėl šis projektas negali būti užbaigtas, tačiau reikia rasti sprendimą dėl energijai imlių pramonės šakų. Pigi atsinaujinančiųjų išteklių energija ir pažangių tinklų kūrimas padėtų sumažinti konkurencingumo praradimo riziką.

4.4 Komitetas pritaria Komisijos pasiūlymui⁽⁵⁾, atitinkančiam 2010 m. kovo mėn. pareiškimą, kad Europos įmonėms turi būti sudaryta galimybė vienodomis sąlygomis konkuruoti su užsienio įmonėmis. Artimiausiu metu, atsižvelgiant į daugiašales derybas dėl klimato kaitos, sektoriams, kurie susiduria su CO₂ „nutekėjimo“ rizika, reikėtų skirti papildomų nemokamų apyvartinių taršos leidimų, kurie nustojus galioti Kioto protokolui (2013–2014 m.) iš pradžių gali sudaryti net 100 proc. visų leidimų.

4.5 Ilgainiui, kai visi apyvartinės taršos leidimai bus parduodami aukcionuose, leidimų kaina galės būti prilyginta mokesčiui, o pasienio koregavimo mechanizmais bus galima spręsti konkurencingumo praradimo problemą, kuri iškils Europoje dėl jos dedamų gerokai didesnių, palyginti su kitais komerciniais partneriais, pastangų mažinti išmetamų teršalų kiekį. Ar tai būtų importo mokesčiai, ar prie ES sienų taikomas „anglies dioksido įtraukimo mechanizmas“ (angl. *carbon inclusion mechanism*), ar reikalavimas, kad Europos importuotojai pirktų taršos kreditus Bendrijos prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje, kitaip dar vadinamoje „Europos anglies dioksido rinkoje“, visi šie mechanizmai padėtų išspręsti su klimato kaita susijusių sąnaudų, kurios patiriamos vykdant ekonominę veiklą sektoriuose, dalyvaujančiuose prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje, internalizavimo klausimą.

4.6 Tyrimai parodė, kad pirmaisiais dviem prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemos įgyvendinimo etapais pastebimas nedidelis konkurencingumo praradimas ir maža anglies dioksido „nutekėjimo“ rizika. 2005–2012 m. suteikta daug ir iš esmės nemokamų apyvartinių taršos leidimų⁽⁶⁾. Kadangi nėra pasaulinės anglies dioksido rinkos (ją sukurti būtų geriausias sprendimas), Komitetas pritaria, kad Europos sistemos ar kitų veiksmingų sistemų pavyzdžiu būtų kuriamos įvairios didžiausio

⁽⁵⁾ Direktyva 2009/29/EB, OL L 140, 2009 6 5, p. 63.

⁽⁶⁾ Pirmasis prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemos įgyvendinimo etapas (2005–2007 m.) buvo bandomasis mokymosi etapas. Jo metu buvo nustatyta anglies dioksido kaina, sudarytos sąlygos laisvai prekybai apyvartiniais taršos leidimais visoje ES ir sukurta būtina susijusių įmonių realiai išmetamų teršalų stebėsenos, deklaravimo ir kontrolės infrastruktūra. Antrasis etapas (2008–2012 m.) sutampa su pirmuoju Kioto protokolo įsipareigojimų vykdymo 5 metų laikotarpiu, per kurį ES ir jos valstybės narės turi įgyvendinti protokolu nustatytus išmetamų teršalų mažinimo tikslus. Pernelyg didelis pirmajame etape suteiktų apyvartinių taršos leidimų skaičius lėmė CO₂ kainos kritimą antrojo etapo pradžioje. Kai kuriuose sektoriuose ir antrajame etape toliau išduodama pernelyg daug apyvartinių taršos leidimų.

leidžiamo išmetamųjų teršalų kiekio nustatymo ir leidimų prekybos sistemos. EESRK rekomenduoja ištirti visus sunkumus ir galimybes suderinti šias sistemas pasitelkus regionų integraciją ir atsižvelgiant į valiutų kurso svyravimus.

4.7 Konkurencingumo praradimo ir anglies dioksido „nutekėjimo“ rizika iškils trečiuoju prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemos įgyvendinimo laikotarpiu (2013–2020 m.), per kurį numatyta laipsniškai pereiti prie prekybos taršos leidimais aukcionuose ir kasmet mažinti apyvartinių taršos leidimų skaičių siekiant iki 2020 m. išmetamųjų teršalų kiekį sumažinti 20 proc. palyginti su 1990 metais. 2020 m. aukcionuose bus parduodama 70 proc. visų apyvartinių taršos leidimų, o 2025 m. – 100 procentų. Jei būtų nuspręsta išmetamųjų teršalų kiekį sumažinti 30 proc., reikėtų iš naujo įvertinti prekybos aukcionuose ribas ir jas pakeisti atsižvelgiant į šalių, prisiėmusių įsipareigojimus pagal Kopenhagos susitarimą, pasiektus rezultatus.

5. Europos Sąjungos sprendimas: Klimato ir energetikos priemonių paketas ir jo poveikis prekybai

5.1 Atsižvelgdama į konkurencingumo praradimo ir anglies dioksido „nutekėjimo“ riziką, kuri yra susijusi su laipsniškai didinamu aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičiumi, taip pat į tai, kad 2020 m. bus nustatytas didžiausias leidžiamas išmetamųjų teršalų kiekis, Komisija savo Klimato ir energetikos priemonių pakete pasiūlė sprendimą, kuris įgyvendinamas dviem etapais. Pirmasis – nustatyti sektorius, kuriems būdinga didelė rizika pagal du kriterijus: prekybos intensyvumo (atvirumas prekybai su ES nepriklausančiomis šalimis) ir CO₂ kainos poveikio. 2009 m. gruodžio mėn. sudarytas pirmas pažeidžiamų sektorių sąrašas. Jis bus peržiūrimas kas penkeri metai. Komisija nagrinėjo apie 200–300 sektorių⁽⁷⁾. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas mano, kad tik sektoriams, kurie atitiks abu, t. y. CO₂ kainos ir prekybos intensyvumo, kriterijus, remiantis bendrais santykiniais taršos rodikliais nuo 2013 m. galėtų būti suteikta iki 100 proc. nemokamų taršos leidimų. Pirmojo tyrimo metu nustatyta labai nedaug sektorių. Atsižvelgdamas į šį reikalavimą, Komitetas pažymi,

kad tik 11 sektorių⁽⁸⁾ atitinka abu – CO₂ kainos ir prekybos intensyvumo – kriterijus.

5.2 Neprivalomo pobūdžio ir aukštų tikslų nesiekiantis Kopenhagos susitarimas vis dar toli gražu netenkina EESRK 2009 m. lapkričio mėn. deklaracijoje išdėstytų lūkesčių. Be to, deklaratyvus ir neturintis sutarties teisinio statuso, šis susitarimas palieka neišspręstą Kioto protokolo ateities klausimą. Vis dėlto, susitarimas turi teigiamą aspektą: jis yra pirmasis pagrindas fiksuoti ir lyginti valstybių klimato kaitos švelninimo pastangas. Kopenhagos susitarimo priede nurodoma, kad Europa pakartoja savo sąlyginį pasiūlymą sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį 30 proc., „jei kitos išsivysčiusios šalys prisiims panašius išmetamo teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus“.

5.3 Atsižvelgdama į dabartinius kitų išsivysčiusių šalių įsipareigojimus, Europa gali apsiriboti teršalų sumažinimo 20 proc. tikslu. Toks pasirinkimas padėtų jai sumažinti konkurencingumo praradimo ir anglies dioksido „nutekėjimo“ problemas, iškilsiančias Europos Sąjungos sektoriams, kurie dalyvauja Bendrijos prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistemoje. Tačiau toks pasirinkimas iki galo neišsprendžia anglies dioksido „nutekėjimo“ klausimo dėl dviejų priežasčių:

— Pirmoji – Kopenhagos susitarimo priede tik nurodyti kitų šalių tikslai ir įsipareigojimai, tačiau aiškiai neapibrėžtas joks teisinis mechanizmas, kuris leistų palyginti šalių išmetamųjų teršalų kiekį.

— Antroji – nors skelbiama, kad kelete pasaulio vietų bus sukurtos anglies dioksido rinkos (2010 m. Kanadoje, 2011 m. Australijoje, 2012 m. Jungtinėse Valstijose), jų sukūrimo datos vis keičiamos. Numatoma CO₂ kaina šiose labai vangiai kuriamose rinkose vis dar yra žemesnė nei vidutinė ES kaina.

5.4 Įsipareigodama iki 2020 m. 30 proc. sumažinti išmetamus teršalus su sąlyga, kad ir kitos šalys taip pat dės pastangas ir prisiims įsipareigojimus, Europa, kad iš esmės pakeistų savo vystymosi kryptį pasirinkdama modelį, kurį taikant į aplinką išskiriama mažai anglies dioksido, ir taip iki 2050 m. pasiektų tikslo keturis kartus sumažinti išmetamus teršalus, tapo priklausoma nuo tariamo daugiašalio susitarimo. Nepaisydami jokių tokio pobūdžio sąlygų ir tikslų, amerikiečiai ir kinai laipsniškai vystant ekonomiką išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimą grindžia vienakrypte „iš apačios į viršų“ (angl. „bottom up“) investavimo ir inovacijų logika. Kopenhagos susitarimas yra tam tikra prasme su technologijomis susijęs iššūkis. Iššūkis, kurį Europa turi įveikti.

⁽⁷⁾ Direktyvos 2003/87/EB 10a straipsnio 15 dalyje nurodoma: „Laikoma, kad sektoriuje ar jo pošakyje esama didelės anglies dioksido nuotėkio rizikos, jei: dėl šios direktyvos įgyvendinimo atsirandančių papildomų sąnaudų tiesiogiai ar netiesiogiai labai padidėtų gamybos sąnaudos, apskaičiuojamos kaip bendrosios pridėtinės vertės dalis, mažiausiai 5 %; jei prekybos su trečiosiomis šalimis intensyvumas apibrėžiamas kaip bendros eksporto į valstybes, kurios yra trečiosios šalys, vertės ir importo iš trečiųjų šalių, vertės santykis su Bendrijos bendra rinkos apimtimi (metinė apyvarta ir bendra importo iš trečiųjų šalių vertė) yra didesnis kaip 10 %“. Tokie sektoriai yra šie: krakmolo ir krakmolo produktų gamyba, cukraus gamyba, kitų nedistiliuotų fermentuotų gėrimų gamyba, etilo alkoholio gamyba iš fermentuotų medžiagų, popieriaus ir kartono gamyba, rafinuotų naftos produktų gamyba, lakštinio stiklo gamyba, tuščiavidurio stiklo gamyba, keraminių apdailos ir šilumotvė plokštelių gamyba, ketaus vamzdžių gamyba, švino, cinko ir alavo gamyba. Prie šių dviejų kriterijų pridėjus 30 proc. papildomų sąnaudų arba daugiau nei 30 proc. prekybos atvėrimo kriterijų, šį sąrašą papildoma dar 16 kitų sektorių, taigi, iš viso 27 sektoriai.

⁽⁸⁾ 2009 m. gruodžio 24 d. Komisijos sprendimas, paskelbtas dokumente C(2009) 10251 (1), OL L 1, 2010 1 5, p. 10–18.

5.5 Norėdama vystyti ekologišką ekonomiką ir toliau pirmauti šioje srityje, Europa savo interesų labui ir sprendama klimato kaitos problemas turėtų atkakliai siekti plataus užmojo tikslo palaipsniui mažinti išmetamų teršalų kiekį, kad iki 2050 m. jį pavyktų sumažinti 80 proc., nustačius tarpinį tikslą, pavyzdžiui, 2020–2030 m. šių išmetamų teršalų kiekį sumažinti nuo 25 proc. iki 40 proc. Komitetas siūlo rengiantis pereinamiems 2020 m. ir 2050 m. etapams atlikti poveikio aplinkai, užimtumui ir vystymuisi vertinimą.

5.6 Tokiam tarpiniam tikslui pasiekti turėtų būti parengtos reglamentuojamosios ir mokestinės priemonės, kuriomis būtų skatinamos didesnės investicijos į mokslinius tyrimus ir ekologiškų technologijų plėtrą. Komisija komunikate „2020 m. Europa“⁽⁹⁾ pabrėžia, kad Europoje moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai skiriama mažiau nei 2 proc. investicijų, tuo tarpu JAV jos sudaro 2,6 proc., o Japonijoje – 3,4 proc. Visų pirma tai būtų galima paaiškinti pernelyg mažomis privačiojo sektoriaus investicijomis į šią sritį. Toks investicijų į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą lygis neatitinka Europos Sąjungos tikslo šiai sričiai skirti 3 proc. investicijų ir klimato kaitos problemų rimtumo. Komitetas siūlo imtis konkrečių veiksmų šioje srityje ir atlikti poveikio aplinkai, užimtumui ir vystymuisi vertinimą rengiantis perėjimui į kitą 2020 m. etapą ir į tolesnius 2030 m., 2040 m. ir 2050 m. etapus.

5.7 Abiem – ir atsargaus sprendimo, ir plataus užmojo sprendimo – atvejais ES valstybės narės rizikuoja dar keletą metų būti vienos iš nedaugelio šalių, nustatančių CO₂ kainą (gana didelę) apyvartinių taršos leidimų prekybos rinkoje. Būtina toliau siekti plataus užmojo daugiašalių tikslų kitose šalių konferencijose Meksikoje (2010 m) ir Indijoje (2011 m), tačiau Europa neturėtų rizikuoti ir užmiršti tokias „iš apačios į viršų“ (*bottom up*) politikos sritis, kaip moksliniai tyrimai, inovacijos ir

investicijos. Dėdama visas viltis į anglies dvideginio rinką, ES rizikuoja skirti nepakankamai dėmesio kitoms politikos sritims, kurios gali būti naudingos mokslinių tyrimų, inovacijų ir investicijų skatinimui. Palyginti su Azija ir Amerika, šis tikslas nebuvo įtrauktas į įvairius Europos atgaivinimo planus.

5.8 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas apgalvotai rekomenduoja laikytis pragmatiško požiūrio sprendžiant anglies dvideginio „nutekėjimo“ klausimą. Jau dabar plačiai taikoma nemokamų apyvartinių taršos leidimų skyrimo praktika turėtų būti tęsiama atsižvelgiant į Europos Sąjungos strateginius prioritetus. PPO nepritars pasienio koregavimo mechanizmui, kol ES teiks pirmenybę nemokamų taršos leidimų išdavimui; apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema gali būti prilyginta mokesčiui (taigi, ir būti koreguojama pasienyje) tik tuo atveju, jei visi šie leidimai bus parduodami aukcione. Tiksliausia būtų šiuos koregavimo mechanizmus, pasitvirtinus CO₂ „nutekėjimo“ rizikai, taikyti pereinamuoju laikotarpiu ribotam skaičiui tarifų eilučių, kai jau bus išnaudota galimybė gauti nemokamų taršos leidimų. PPO ginčų sprendimų taryba turėtų pritarti tik labai tikslingam ir pagrįstam koregavimui, kurio tikslas būtų neleisti vidutinei temperatūrai pakilti daugiau nei 2 °C. Šis tikslas, ko gero, yra pagrindinis Kopenhagos susitikimo pasiekimas.

5.9 Priėmus tokį sprendimą, būtina numatyti atitinkamą Europos klimato kaitos švelninimo politikos finansavimą vidutinės trukmės laikotarpiu. Pagal šią politiką pradėti įgyvendinti bandomieji anglies dvideginio surinkimo ir saugojimo projektai, taip pat sukurtas komitetas, kuriam pavesta stebėti investicijas ir intelektinės nuosavybės teisių pasidalijimą. Laikinos koregavimo priemonės patikimos tik tuo atveju, jei kartu vykdoma inovacijų politika, kuria siekiama rasti tvarų vystymąsi skatinančius sprendimus.

2010 m. gegužės 26 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Mario SEPI

⁽⁹⁾ COM(2010) „2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“.